

УДК 069(1-4)/069.01:069.6

© Любов ЛЕГАСОВА

ДО ПИТАННЯ ПРО НАУКОВУ КОНЦЕПЦІЮ РОЗВИТКУ МЕМОРІАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ

Розглядаються актуальні аспекти наукової концепції розвитку Меморіального комплексу та їхнє фундаментальне значення для багатогранної діяльності музею. Висвітлюється структура концептуальних засад (загальні положення, основні напрями наукової роботи, очікувані результати реалізації концепції). Наголошено на тому, що Меморіал не лише потужний науковий центр, а й ключовий суб'єкт освітньо-виховної роботи, соціогуманітарних питань й духовного відродження української нації.

Ключові слова: наукова концепція, принципи, концептуальні засади, структура, терміни, дефініції, інноваційна діяльність Меморіалу, модель розвитку музею.

Концептуальні засади наукової діяльності є винятково дієвим документом, який формує та визначає перспективну політику розвитку будь-якої музейної інституції (в музеології широко оперують й іншими термінологічними дефініціями – концепція, стратегічний перспективний план, стратегічна політика тощо). Відсутність таких документів призводить як до недостатньої прогнозованості розвитку національного музейного простору, непослідовності державної політики в галузі музейного нормотворення, нестачі належного обліку наявних науково-теоретичних доктрин, так і зневажливого ставлення до дотримання концепцій розвитку окремих музеїв. Тому заперечити твердження, що концептуально-стратегічна документація відіграє особливу роль у забезпеченні стабільності та прогресивності розвитку музейної мережі загалом чи музею зокрема, надзвичайно складно.

В умовах сучасного розвою музейної справи досить поширеною стала практика офіційного прийняття або затвердження різноманітних концепцій та концептуально-стратегічних орієнтирів розвитку музеїв. При цьому слід звернути увагу на наявність у музеології не лише офіційно затверджених (прийнятих) концепцій як програмних документів, обов'язкових до виконання, а також і концепцій доктринального характеру на рівні наукових висновків окремих авторів, викладених у формі статті чи публікації [4; 6; 9 та ін.].

Однак слід визнати: незважаючи на численність публікацій, у теоретичному музеєзнавстві нині не простежується чітка визначеність категорії «концепція». Склалася доволі парадоксальна ситуація: поняття «концепція» активно експлуатується в наукових висновках і практичній площині, однак його гносеологічний статус є невизначеним.

Сучасні словники містять багато варіантів розкриття змісту терміна «концепція», які відрізняються повнотою та змістовністю тлумачення. Як узагальнене, доречно взяти за основу визначення концепції як чіткої системи поглядів, те чи інше розуміння явищ, процесів; єдиний, визначальний замисел, провідна думка будь-якого твору чи наукової праці, точка зору, котра, після схвалення у встановленому порядку, кладеться в основу відтворених заходів або проектів стратегічних рішень чи офіційних документів [10, 487]. За Ф. Вайдахером, «концепція» – це будь-який проект чи задум [2, 562]. У відповідь слід зауважити, що «концепція» – змістовніше та ширше поняття, бо не лише містить наукові погляди та теоретичні положення, а й визначає шляхи та етапи їхньої практичної реалізації, відображає найбільш загальний рівень наукового планування; її завдання – скоординувати всі аспекти наукової діяльності музею та сфокусувати їх у напрямі, заданому метою, котра має бути досягнута за певний період [7, 56]. Також важливо відрізнити за змістовим навантаженням доцільність вживання терміна «концепція».

Багато авторів-музеологів звертають увагу на занадто широке коло категорій, які визначаються цим узагальнюючим терміном, визнають відсутність нині продуктивних спроб дати визначення словосполученню «концепція наукового розвитку музею» та спроб аналізу особливостей структури та побудови дефініційних норм у подібних документах. У сучасній українській музеологічній літературі відсутні й цілісні рекомендації щодо методологічних основ розробки проектів концептуальних документів.

У контексті цієї наукової розвідки доцільно зосередитися на з'ясуванні особливостей складання концепції наукової діяльності музею. Як промовистий приклад написання подібного документа візьмемо «Концептуальні засади наукової діяльності Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років» на 2012–2020 рр.» [6].

Меморіальний комплекс «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років» – потужний, знаний в Україні та за її межами науково-музейний, освітньо-виховний та соціогуманітарний центр, де відбувається безперервний процес наукового пошуку, наукових дискусій та звершень. Саме таким наш музей має залишитися в майбутньому. Подальший розвиток наукової роботи, постійне її вдосконалення та пошук нових ідей – запорука сталого інноваційного розвитку Меморіального комплексу.

Генеza сучасної історіографії зумовлює зміни концептуальних засад наукової діяльності Національного музею історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років, змушує підвищувати конкурентоспроможність наукових досліджень у царині музеєзнавства та воєнної історії, закликає до формування концепції національної

пам'яті як «мозаїки індивідуальних, професійних, регіональних досвідів і пам'яті», що дозволяє зберегти поряд з узагальнюючими візіями пам'ять про героїзм і страждання, жертвність і звитягу, подвиг і біль, радість і смуток окремої особи в багатоаспектному вимірі Другої світової війни.

Фундаментом наукової праці є Наукова концепція розвитку Меморіалу, яка охоплює всі без винятків складники дослідницької діяльності музею – основи роботи всіх співробітників музею. Провідні музеологи світу також підкреслюють, що одним із найважливіших напрямів науково-дослідної діяльності музею є розробка наукової концепції музею, що має об'єднати всі функціональні характеристики, що відповідають напрямам наукової діяльності музейної установи [8, 31; 11, 114]. Розробка концептуальних засад передбачає визначення найкращого майбутнього для музейної організації. Концепція відіграє визначну роль у здійсненні музейної місії та досягненні цілей. Основні концептуальні засади наукової діяльності напрацьовувалися колективно в багаторічній діяльності музею, аналіз та узагальнення якої дають підстави визначити перспективну стратегію наукового розвитку, спрямовану на закріплення досягнутих позицій, їх подальше вдосконалення та логічне продовження інтегрування Меморіалу в загальноєвропейський і світовий науковий та музейний простір у сучасному світі. Іншими словами, Концепція окреслює характерні завдання, основні напрями, головну стратегічну програму наукової роботи Меморіального комплексу.

Концептуальні засади наукової діяльності музею стали нормативним документом, який розроблювався всіма науковими співробітниками на чолі із заступником генерального директора з наукової роботи, обговорювався на засіданнях вченої ради Меморіалу, яка остаточно й затвердила його.

Структурно Концептуальні засади складаються з таких елементів: загальні положення, основні напрями наукової роботи, очікувані результати реалізації Концепції.

У розділі «Загальні положення» визначені нормативно-правові основи концептуальних положень, перспективна модель музею, провідні напрями наукової роботи, концептуальні принципи, пріоритетність наукових досліджень, інноваційний складник у розвитку наукової діяльності в Меморіальному комплексі.

Безумовно, концептуальна модель розвитку музею ґрунтується на Конституції України, Законах України «Про музеї та музейну справу», «Про культуру», «Про наукову і науково-технічну діяльність», Положенні про Музейний фонд України, Положенні про національний заклад (установу) України, а також на статутних документах, рішеннях вченої ради та наукових здобутках музею, кращому вітчизняному і світовому музейному досвіді.

Як і в будь-якій музейній інституції, «Концепція наукової діяльності Національного музею історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років на 2012–2020 рр.» є основою для підготовки річних планів наукових досліджень, організації науково-дослідної, науково-фондової, науково-експозиційної, науково-просвітницької, науково-методичної, науково-видавничої та науково-реставраційної діяльності, а також визначає мету, принципи, завдання і механізми розвитку наукової роботи Меморіалу.

Визначення місії, обґрунтування майбутньої наукової моделі музею – важливий інструмент стратегічно-концептуального планування, вибудови переконливих концептуальних рішень для їхнього втілення в майбутньому. Музей має прагнути реалістичної мотивуючої й самобутньої місії. «Реалістичність» означає, що музей повинен ставити високу мету, але вона має бути здійсненою, аби музейна публіка не втратила довіри до інституції. «Мотивуюча» місія дає змогу тим, хто працює на музей, відчувати, що вони є частиною важливої установи, яка втілює високі наукові ідеали та приносить практичну користь [5, 103].

Згідно з Концепцією модель Національного музею історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років як науково-дослідного та культурно-освітнього закладу, що успішно втілюється на практиці, визначає бачення Меморіального комплексу як:

- європейського музею за стилем, технологіями, якістю наукових та екскурсійно-освітніх програм, проектів і водночас відповідального перед державою та суспільством, загальнонаціонального за змістом і рівнем діяльності;

- відкритого музею інноваційного типу, який у той же час зберігає свою музеальну ідентичність, класичні риси музейної інституції воєнно-історичного профілю, здатного генерувати та забезпечувати трансфер сучасного історичного та музейного знання, задовольняти попит, різноманітні потреби в галузі науки та культури;

- визнаного науково-дослідного та освітнього закладу, який сповідує принципи музею дослідницького типу, де наукова діяльність є головною домінантою розвитку, якому притаманна органічна єдність наукового, екскурсійного, освітнього та соціогуманітарного процесу, єдність фундаментальності та фаховості змісту науки та експозиції;

- масштабної всеукраїнської поліфункціональної науково-освітньо-педагогічної структури, що дає змогу виконувати функцію сприяння інноваційному розвитку, в тому числі різними формами інтеграції науки, освіти, соціально-гуманітарної сфери;

- музею зі стійкими традиціями наукового та високохудожнього експонування, пріоритетом науки та сучасних знань, атмосферою творчості та відкритості;

- високорейтингового музею, що має авторитет у суспільстві й державі, а також за кордоном, позитивні відгуки відвідувачів та професійні експертні оцінки [6].

Надзвичайно важливим елементом «Загальних положень» є визначення провідних напрямів наукової роботи. Ґрунтуючись на здобутках теоретичної та практичної музеології, Концепція визначає такі провідні напрями наукової роботи:

- науково-дослідна діяльність: комплексне дослідження теоретичних і практичних проблем історії та музеології, співпраця з фахівцями академічних наукових установ, різноманітних архівів і музеїв;

- подальше цілеспрямоване та постійне комплектування фондів колекцій;

- опрацювання тем та матеріалів, необхідних для експозиційної роботи, написання концепцій, тематико-експозиційних планів;

- дослідження окремих тем та підготовка до проведення наукових експедицій, а також атрибуція, класифікація і систематизація музейних матеріалів багатотисячної колекції, що сприяє розширенню джерельної бази історичної науки;

- розкриття музейними засобами, насамперед в експозиції, концептуальної ідеї музейного відображення історії Другої світової війни та її українського аспекту;
- науково-фондова діяльність: цілеспрямоване та систематичне формування музейного зібрання, наукове опрацювання музейних фондів;
- забезпечення обліку, вивчення і збереження музейних предметів та колекцій, створення необхідних умов для їхнього наукового та музейного використання;
- науково-експозиційна та виставкова діяльність: наукове проектування музейних експозицій та виставок, розробка тематики і проблематики системи експозицій музею, організація взаємодії музею з широкими колами громадськості та засобами масової інформації;
- визначення основних суб'єктів культурного діалогу, виявлення їхніх ціннісних позицій і орієнтацій;
- формування основних локусів культурно-історичного змісту; формування збалансованої системи експозиційної комунікації в музеї, визначення місця і ролі стаціонарної експозиції та тимчасових виставок, інших форм культурної взаємодії – традиційних і нетрадиційних для музейної справи;
- науково-освітня діяльність: практична реалізація освітньо-виховної функції музею, вдосконалення та розвиток різних форм науково-просвітницької роботи, актуалізація музейних аспектів педагогіки, андрагогіки та психології; багатопланова і різнобічна робота з відвідувачами, особливо з дітьми та молоддю;
- розробка та вдосконалення різноманітних методів залучення відвідувачів, наукові дослідження та нові програми в цих напрямках;
- соціологічні та маркетингові висліди;
- науково-методична діяльність: узагальнення та вдосконалення методології і методики опрацювання актуальних питань музейної справи та втілення їх у музейну практику, розробка методичних посібників і рекомендацій, що розкривають як зміст і форми тих чи інших напрямів музейної роботи, так і методи наукової організації музейної роботи;
- вивчення історії музею, аналіз, узагальнення і поширення його досвіду, питань наукового й архітектурно-художнього проектування експозиції, організація на наукових засадах екскурсійної та науково-просвітницької роботи;
- розвиток інноваційних методик експозиційно-виставкової діяльності;
- науково-видавнича діяльність: видання власної наукової, науково-популярної, методичної та рекламної продукції, її впорядкування, облік та розповсюдження;
- науково-реставраційна діяльність: здійснення комплексу науково обґрунтованих заходів щодо покращення фізичного стану та поліпшення зовнішнього вигляду, розкриття найбільш характерних ознак, відновлення втрачених або пошкоджених елементів музейних предметів та предметів музейного значення із забезпеченням збереження їхньої автентичності; дослідження та узагальнення досвіду реставраційних робіт [6].

Вагомим складником «Загальних положень» є й концептуальні принципи, на яких має ґрунтуватися розвиток музею. Концептуальними принципами, на яких базується наукова діяльність Меморіального комплексу, вважаються:

- об'єктивність, тобто незаангажованість у трактуванні історичних документів, подій, фактів;
- безперервність і послідовність, актуальність та інноваційність пошукових зусиль;
- системність та логічна структурованість наукових вислідів;
- єдність наукових досліджень та науково-освітнього і екскурсійного процесів, їхня спрямованість на забезпечення потреб музейної практики;
- орієнтація наукових досліджень на загальносвітові тенденції;
- багатогранність, всебічність та практична направленість наукової роботи;
- динамічність процесу проведення наукових досліджень;
- доступність змісту, форми та засобів проведення наукових досліджень;
- поінформованість про всі напрями наукової роботи;
- апробація результатів наукових досліджень на різних рівнях та в музейній практиці.

Концепція передбачає й ефективне використання набутків музейного маркетингу та менеджменту, сучасних інформаційно-телекомунікаційних і комунікативних технологій та інновацій мережі Інтернет, міжнародних інтеграційно-музейних механізмів, модернізацію дієвої матеріальної бази.

З метою стимулювання наукових досліджень, пріоритетів наукової роботи стосовно інших видів музейної діяльності, підвищення її ефективності концептуальні засади передбачають:

- вести постійну роботу з удосконалення внутрішньомузейної нормативної бази, у тому числі для стимулювання залучення позабюджетного фінансування наукових досліджень, оприлюднення наукових досліджень у виданнях із високим імпаکت-фактором;
- визначити критерії оцінки якості наукових розробок з урахуванням реалій музейно-комунікаційних процесів та існуючих засад наукової експертизи;
- розробляти заходи щодо підвищення рівня суспільного визнання здобутків наукової школи Меморіального комплексу (участь у загальнодержавних та міжнародних музейних конкурсах, представлення до різноманітних премій, грантів, почесних звань, стимулювання до підвищення фахового рівня, навчання в аспірантурі тощо).

Високий ступінь інформаційної відкритості та інтеграції музею у світовий науковий та музейний простір обумовлює реалізацію системного підходу в широкомасштабній міжнародній діяльності. Це передбачає:

- офіційне приєднання Меморіального комплексу до різноманітних міжнародних музейних об'єднань, активна робота в міжнародних організаціях та участь у міжнародних рейтингах;
- створення спільних науково-навчальних комплексів із провідними вітчизняними та іноземними музеями;
- реалізацію через угоди із закордонними музеями цільових програм співпраці та обміну науковцями.

Запорукою успішної наукової діяльності, появи нових напрямів наукових досліджень, поширення транскордонних інформаційно-телекомунікаційних технологій музейної справи є забезпечення, у тому числі відповідною фінансовою та кадровою підтримкою, подальшого випереджаючого розвитку інформаційно-комунікаційної системи музею (ВЕБ-сайту). Високий ступінь інформаційної відкритості та міжнародної інтеграції, використання Інтернет-ресурсів для підтримки та зміцнення позитивного іміджу Меморіалу, його рейтингу, активної науково-дослідної, науково-фондової, науково-експозиційної, науково-освітньої, науково-методичної, видавничої та науково-реставраційної діяльності у віртуальному середовищі визначають необхідність створення, зокрема, «соціальних» Інтернет-мереж музею, а також більш ефективного використання ВЕБ-сайту Меморіального комплексу як важливого фактора цієї системи, що, зі свого боку, забезпечить відповідний зворотний вплив на якісні показники з усіх напрямів наукової діяльності. Нові інформаційні системи, засновані на використанні мультимедійних технологій, лазерних дисків, значно розширюють можливості зберігання та аналізу історичних джерел. Активізується робота над створенням галузевих баз даних, розширюється застосування експертних та інших систем штучного інтелекту, глобальних комп'ютерних мереж, насамперед Інтернету.

У планах – реалізація ідеї «віртуального музею» з використанням оригінальних музейних предметів, фото- і кінодокументів. Це дасть змогу створити принципово нову музейну експозицію, яка не лише забезпечуватиме зорове сприйняття унікальних реліквій, а й супроводжуватиметься відповідними звуковими ефектами й навіть уможливлуватиме тактильні відчуття. Інтерактивні експонати будуть доступними для сприйняття людьми із захворюваннями органів зору і слуху: замість візуальних елементів у такій експозиції використовуватимуться аудіоеlementи, а замість слухових – оптичні ефекти. Особливість віртуального сервера полягатиме в тому, що на ньому можуть бути представлені тисячі зображень експонатів із максимально докладним текстом.

На часі розвиток інформаційно-аналітичних складників наукової діяльності Національного музею історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років (у перспективі – створення інфоцентру), активізація розроблення та реалізації рекламної стратегії музею, здійснення системної підготовки й просування до вітчизняного та міжнародного інформаційного простору іміджевих друкованих, електронних, відео-, фото- та інших матеріалів, організація зв'язків із громадськістю тощо.

Нарощування наукового потенціалу Меморіального комплексу й надалі необхідно супроводжувати розвитком та поліпшенням матеріальної бази. У процесі вирішення питань удосконалення технічного забезпечення першочерговим є придбання обладнання та устаткування, що використовуватиметься одночасно для наукових досліджень (за умови їхньої високої ефективності), створення нових та оновлення існуючих експозицій, збереження й охорона фондової колекції, екскурсійно-освітнього процесу, забезпечення розвитку сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій (у тому числі розвиток on-line та інших мультимедійних технологій).

В умовах ринкових відносин діяльності сучасних музейних установ характерне впровадження маркетингових технологій, спрямованих на розширення музейної аудиторії, рекламування науково-музейного продукту й вивчення та формування попиту на нього. Ефективність такої маркетингової стратегії залежить від формування корпоративної пропозиції – міжмузейної співпраці, реалізації спільних з іншими організаціями та закладами культури програм, здійснення партнерських проектів.

Другий розділ «Основні напрями наукової Концепції» досить детально характеризує головні складники наукової роботи музею, акцентує увагу на більш практичних її завданнях. У відгуку на «Концептуальні засади розвитку Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років» на 2012–2020 рр.» кандидат історичних наук, доцент Київського національного університету імені Тараса Шевченка М. Боровик констатує: «...Важливим, на нашу думку, є окреслення Концепцією власного наукового простору, в якому працюють і планують у подальшому працювати дослідники Меморіального комплексу. Він охоплює надзвичайно важливі сегменти – науково-дослідний, науково-фондовий, науково-експозиційний, науково-освітній, науково-методичний, науково-видавничий і науково-реставраційний... Слід наголосити на тому, що в контексті науково-дослідних завдань важливе місце посідають «дослідження з політичної, воєнної, соціально-економічної історії радянського суспільства напередодні, під час та опісля Другої світової війни, з підвищеною увагою на історію радянсько-німецького конфлікту; вивчення та опрацювання малодосліджених напрямів і тем: історія повсякденності, усна історія, воєнна антропология, «образ ворога» з погляду людини XXI століття, злочинна сутність воєн; реалізація науково-дослідного аспекту музейного проекту «Родинна пам'ять про війну»... Особливо важливим нам видається прагнення активно залучати до наукових пошуків джерела усної історії, що, як справедливо відзначають автори Концепції, дають можливість простежити «...складний і суперечливий антропологічний зріз війни, без якого вона сприймається лише як механічний рух армій та військової техніки»... Концептуальні напрями науково-фондової роботи дають підстави сподіватися на суттєве спрощення та осучаснення облікової бази фондів, що зробить її більш практичною та доступною для науковців інших наукових установ. Приємне враження справляє Концепція науково-освітньої діяльності музею. Насамперед через те, що вона сприймається справді як «наукова», а не «пропагандистська» робота. За допомогою найсучасніших електронних засобів співробітники Меморіального комплексу планують донести до найширших кіл наших співгромадян не якісь стереотипні кліше, а науково перевірену, виважену інформацію, яка сприятиме виробленню спільної історичної пам'яті нашого народу, а не «роздиратиме» чи «атомізуватиме» її. Масштабними видаються науково-видавничі плани Меморіального комплексу. Наукові, популярні, довідкові, документальні видання, електронні журнали, методологічні посібники, збірники наукових статей і матеріали конференцій остаточно закріплять музей у статусі одного з провідних центрів дослідження Другої світової війни в Україні...» [1, 162–163].

Завершальним елементом Концепції є розділ «Очікувані результати концептуальних засад (концепції) наукової діяльності», що передбачає прикінцеві положення, висновки та результати, заплановані для виконання стратегічних завдань.

Реалізація Концептуальних засад наукової діяльності Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років» має забезпечити:

- підвищення результативності наукових досліджень, що сприятиме створенню конкурентоспроможної наукової продукції, дасть змогу ефективно використовувати її набуток в усіх комунікаційних формах діяльності музею;

- поліпшення рекламно-іміджевої діяльності як невід'ємного складника ефективної діяльності Меморіального комплексу на ринку наукової продукції та послуг;

- активізацію наукової видавничої діяльності;

- поглиблення міжнародної, міжмузейної та внутрішньомузейної співпраці на основі спільних наукових програм, проектів, розробок, структурних підрозділів, використання та створення спільної науково-технічної бази, організація і проведення спільних семінарів, конференцій, виставок та презентацій тощо;

- розширення науково-методичних підвалин діяльності музею;

- активізацію процесу подальшого формування, дослідження, зберігання та популяризації музейних колекцій; збільшення документально-інформаційного масиву фондозбірні Меморіального комплексу;

- удосконалення науково-освітньої та науково-екскурсійної роботи, збільшення освітньо-культурного потенціалу Меморіалу, значне розширення категоріальної бази відвідувачів музею;

- оптимізацію науково-реставраційної складової розвитку Меморіального комплексу тощо. З цього приводу доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри етнології та краєзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка В. Капелюшний у рецензії на Концептуальні засади зазначає: «Виходячи з викладених у Концепції положень, доводиться лише дивуватися тим колосальним і масштабним завданням, які окреслив перед собою колектив Меморіального комплексу в царині науково-фондової, науково-експозиційної та виставкової, науково-освітньої, науково-методичної і науково-видавничої діяльності. Поставлені завдання (а вони, судячи з тієї активної наукової роботи, яку Меморіальний комплекс проводить нині, без сумніву, будуть виконані) вкотре підтверджують не тільки провідний і національний статус Меморіального комплексу, а й здорові творчі амбіції колективу музею, якому завдяки унікальному симбіозу досвіду й молодості, дослідницької теорії й музейної практики вдається бути флагманом української музейної справи та все впевненіше заявляти про себе як про один із провідних наукових центрів з вивчення Другої світової війни в Україні» [3, 168].

Сучасні суспільні виклики, магістральні напрями історичної науки, модерні здобутки музейної теорії, комунікації, менеджменту та маркетингу дають імпульси для конструктивно-активної, креативної тактики в царині науки через поширення

сфер впливу, форм діяльності, активізації науково-освітніх послуг на регіональному, національному та глобальному рівнях, зокрема й у віртуальному просторі, а Концептуальні засади наукової діяльності можуть розглядатися як формула успішності Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років», що можуть бути зреалізовані тільки наполегливою ініціативною працею всього колективу Меморіалу.

Рухаючись у фарватері світової історичної науки, залучаючи модерний методологічний та методичний інструментарій, генеруючи новітні концепції та версії історичного процесу, актуалізуючи історичну пам'ять, Меморіальний комплекс і в майбутньому акумулюватиме та зберігатиме національну та світову історико-культурну спадщину, займатиметься тезавруванням емпіричного та реліквійного масиву, проводитиме фундаментальні та прикладні історико-музеезнавчі висліди, залишатиметься ключовим суб'єктом культурного і духовного відродження української нації.

Розроблення Концепції наукової діяльності Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років» обумовлене необхідністю визначення та затвердження своєрідної науково-дослідної та освітньо-комунікативної моделі музею в найближчому майбутньому та пріоритетних характеристик його наукової, експозиційної, фондової, освітньої, видавничої та реставраційної складників.

Затвердження саме цих векторів майбутнього розвитку Меморіалу, які є фундаментальними для організації музейного життя в науковому вимірі, дасть змогу зреалізувати науково-дослідну роботу Меморіального комплексу, його структурних наукових підрозділів як системну діяльність із визначеною цільовою спрямованістю.

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ у Меморіальному комплексі

(додаток до «Концептуальних засад наукової діяльності Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років», надрукованих у виданні «Сторінки воєнної історії України» (2012. – № 15. – С. 240–257)

Дослідження окремих груп музейних предметів як історичних джерел.

Питання історичної пам'яті та комеморативних практик про війну в Україні.

Україна в роки Другої світової війни – демографічний вимір:

- Українці на фронтах Великої Вітчизняної війни: особливості мобілізаційних кампаній, демографічна статистика та демографічні наслідки (на базі матеріалів Документального фонду з обліку людських військових втрат України у Великій Вітчизняній війні);

- Матеріали Героїв Радянського Союзу, повних кавалерів ордена Слави та кавалерів 4-х медалей «За відвагу» як історичні та музейні джерела.

Реалії міжвоєнного періоду: суспільно-політичні та соціально-економічні виклики.

Жертвність та звитяга українського народу на фронтах Великої Вітчизняної війни:

- На київських рубежах (Київська оборонна операція 1941 р.);
- Бойові шляхи дивізій, задіяних в оборонних боях на території Лівобережної України, у Донбасі та Криму;
- Сталінградська битва – точка відліку бойового шляху частин і з'єднань, що отримали почесні найменування (згодом – учасники визволення України);
- Хроніка визволення України від нацистсько-фашистських загарбників;
- Дніпровська повітрянодесантна операція;
- Звитяга і жертвність воїнів-українців на європейському та далекосхідному театрах Другої світової війни.

Воїни – представники різних національностей у боях за Україну.

Епістолярій воєнної доби: джерельно-інформаційний потенціал:

- Епістолярій учасників оборонних боїв 1941 р. як історичне джерело;
- Фронтові листи 1942–1945 рр.: джерелознавчий аналіз.
- Повсякдення радянського тилу та реалії нацистської окупації у вимірі джерелознавчо-компаративного дослідження;
- Акти фронтової кореспонденції як комплекс епістолярних джерел для нових ракурсів осмислення історії Другої світової війни.

Особливий фронт: періодична преса воєнної доби:

- Радянська часописна продукція як об'єкт музейно-джерелознавчого аналізу;
- Періодика окупованої України у вимірі історичного джерелознавства.

Усна історія як теорія, метод та джерело дослідження історії Другої світової та Великої Вітчизняної війн:

- Дослідження фронтових подій (вересень 1939 – вересень 1945 рр.) крізь призму усної історії;
- Метаморфози пам'яті про війну й окупацію – усна історія.

Особові архіви як джерело вивчення мікроісторій учасників та сучасників Другої світової війни.

Адміністративно-територіальний устрій України (1941–1946 рр.): картографічно-джерелознавче дослідження.

Особливості нацистського окупаційного режиму в Україні: дослідження, документи, інтерпретації:

- Окупаційна адміністрація: територіально-інституційні аспекти;
- Трагедія спалених українських сіл;
- Економічні аспекти окупації;
- Доля невольників Третього рейху: соціальний, культурологічний та гуманітарний аспекти;
- Нацистські табори смерті: український вимір;
- Трагедія радянських військовополонених.

Українське суспільство і пам'ять про Голокост.

Гуманістичний подвиг українців.

Рух Опору українського народу: хроніка подій, проблеми, висновки:

- Український рух Опору: течії, особливості, результати;
- Участь зарубіжних антифашистів у підпіллі й партизанському русі України.

Економіка, наука та культура України в роки Другої світової війни.

Локальні війни та збройні конфлікти ХХ століття:

- Бойові операції в Афганістані, військові частини, командний склад (1979–1989 рр.);
- Представники військових професій та їхня участь у військово-політичній спецоперації СРСР в Афганістані (25 грудня 1979 – 15 лютого 1989 рр.);
- Мартиролог загиблих в Афганістані уродженців України.

Наукова методика як важливий складник прикладної музеології та фактор оптимізації музейної справи.

Музейна інформація та комунікація:

- Музейна комунікація: питання теорії та методології;
- Українське інформаційно-комунікаційне середовище та музейні інституції;
- Видання музейної наукової, науково-популярної, методичної та рекламної продукції, її впорядкування, облік та розповсюдження.

Музейна комунікація: моделі, технології, практики.**Підготовка концептуальних засад, апробація та створення пілотних проектів у галузі музейної педагогіки, андрогогіки, соціології, маркетингу.****Джерела та література:**

1. Боровик М. Наукова робота в музеях виходить принципово на новий рівень // Військово-історичний меридіан. Електронний науковий журнал. – 2013. - № 1. – С. 162–163 [Електронний ресурс] // <http://vim.gov.ua/images/sbor/162-163.pdf>.
2. Вайдахер Ф. Загальна музеологія: Посібник / Фрідріх Вайдахер. – Львів: Літопис, 2005. – 632 с.
3. Капелюшний В. На музейній ниві // Військово-історичний меридіан. Електронний науковий журнал. – 2013. - № 1. – С. 167–168 [Електронний ресурс] // <http://vim.gov.ua/images/sbor/167-168.pdf>.
4. Капустіна Н.І. Концепція розвитку (стан, збереження традицій, основні напрямки та перспективний план розвитку і діяльності) Дніпропетровського національного історичного музею імені Д.І. Яворницького на 2011–2015 рр. [Електронний ресурс] // <http://museum.dp.ua/project03.html>.
5. Котлер Н. Музейний маркетинг і стратегія: формування місії, залучення публіки, збільшення доходів і ресурсів / Н. Котлер, Ф. Котлер, В. Котлер. – К.: ВД «Стилос», 2010. – 528 с.
6. Легасова Л. Концептуальні засади наукової діяльності Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років» на 2012–2020 рр. / Любов Легасова, Наталія Шевченко // Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. статей / Відп. ред. О.Є. Лисенко; НАН України., Ін-т історії України. – К.: Ін-т історії України, 2012. – Вип. 15. – С. 240–257.
7. Лорд Б. Менеджмент в музейном деле / Барри Лорд, Гэйл Д. Лорд. – М.: Логос, 2002. – 256 с.
8. Основы музееведения: Учебное пособие / Отв. ред. Э.А. Шулепова. – М.: Едиториал УРСС, 2005. – 504 с.
9. Программа комплексного развития Государственного центрального музея музыкальной культуры имени М.И. Глинки (2011–2018 гг.). Концепция / Авт. кол.: Брызгалов М.А. (руководитель) и др.. – М., 2010. – 111 с.
10. Словарь иностранных слов. – М., 1989. – 656 с.
11. Тельчаров А.Д. Музееведение / А.Д. Тельчаров. – М.: Научный мир, 2011. – 184 с.

© *Любовь ЛЕГАСОВА*

К ВОПРОСУ О НАУЧНОЙ КОНЦЕПЦИИ РАЗВИТИЯ МЕМОРИАЛЬНОГО КОМПЛЕКСА

Рассматриваются актуальные аспекты научной концепции развития Мемориального комплекса и их фундаментальное значение для многогранной деятельности музея. Освещается структура концептуальных основ (общие положения, основные направления научной работы, ожидаемые результаты реализации концепции). Подчеркивается, что Мемориал не только мощный научный центр, но и ключевой субъект просвещения и воспитания, культурного и духовного возрождения украинской нации.

Ключевые слова: научная концепция, принципы, концептуальные основы, структура, термины, дефиниции, инновационная деятельность Мемориала, модель развития музея.

© *Lyubov LEHASOVA*

TO THE QUESTION ABOUT THE SCIENTIFIC CONCEPT OF DEVELOPMENT OF THE MEMORIAL COMPLEX

Some relevant aspects of concept of the Memorial complex and their basic values for the multifaceted activities of the museum are considered. The structure of the conceptual foundations (general principles, the main directions of scientific work, expected results of implementation of the concept) is highlighted. It is emphasized that the Memorial is not only a powerful research center, but also a key subject of cultural and spiritual revival of the Ukrainian nation.

Keywords: concept, principles, conceptual foundations, structure, terms, definitions, an innovative activity of the Memorial complex, a model of the museum development.